

Rectora Magnífica,
President del Consell Social de la Universitat de Girona,
Excel·lentíssimes autoritats,
Professores i professors,
Personal de la Universitat,
Estudiants,
Senyores i senyors,

És un gran honor, que m'ha concedit la Facultat de Lletres, fer la lloança del doctor Eric J. Hobsbawm, l'historiador més conegut i reconegut del segle XX i un dels més grans de tots els temps.

Fill de pare britànic i mare austríaca, jueus tots dos, Eric John Ernest Hobsbawm va néixer a Alexandria d'Egipte el 1917, "l'any de la Revolució Russa", com li agrada recordar. La seva infantesa i adolescència a Viena i Berlín, recorregudes permanentment per les pèrdues —començant per la dels pares—, pel desarrelament i per les penúries econòmiques, van ser difícils, molt difícils, i el van marcar profundament, com dóna entenent a les extraordinàries pàgines que comencen la seva autobiografia, *Años interesantes*, unes pàgines que són, d'altra banda, un magnífic exponent del gran escriptor que és Eric Hobsbawm, sempre contingut emocionalment i carregat d'un sentit de l'humor exquisit. El 1933 es va traslladar a Londres amb els seus oncles, després de viure al Berlín del final de la república de Weimar i de l'ascens del nazisme els dos anys més decisius de la seva vida. Berlín va fer d'ell —ens explica— "un comunista per a tota la vida o, com a mínim, un home la vida del qual perdria el seu caràcter i la seva significació sense el projecte polític al qual es va consagrar sent un estudiant, malgrat que aquest projecte ha fracassat de manera patent i que, com ara sé, estava condemnat a fracassar". A Londres va acabar brillantment els estudis secundaris i es va llicenciar, gràcies a una beca, a la Universitat de Cambridge.

Eric Hobsbawm va ser un dels impulsors del Grup d'Historiadors del Partit Comunista Britànic, que, entre 1946 i 1956, va aplegar una colla de grandíssims historiadors que van renovar les concepcions de la història, la temàtica i les formes d'anàlisi, sempre allunyats del dogmatisme i de l'ortodòxia estalinistes, i que van crear *Past & Present*, que havia de convertir-se en una de les revistes d'història més prestigioses del món. Certament, la militància política dels historiadors marxistes britànics va tenir un pes negatiu sobre les seves respectives carreres acadèmiques durant la guerra freda, tot i que Hobsbawm en minimitza les conseqüències. A ell, metropolità confés, li va tancar les portes de Cambridge, una ciutat dominada per la Universitat, que li sembla massa petita, i el va portar al Birkbeck College de la Universitat de Londres —d'on és professor emèrit i *president*—, un *college* nocturn per a adults, i, anys més tard, a la radical i cosmopolita New School University de Nova York. Segurament una carrera acadèmica més formal no li hauria permès dedicar-se tan intensament al jazz com ho va fer al llarg d'una dècada —la dels cinquanta—, durant la qual va signar amb el pseudònim de Francis Newton les cròniques de la música, del món i de la gent del jazz al *New Statesman and Nation*, i va publicar, com a colofó, *The Jazz Scene* (1959).

Políglota i viatger impenitent, voluntàriament i conscientment "antiespecialista en un món d'especialistes", el temps de la història que ha conreat Hobsbawm abraça tota l'època que als països llatins en diem contemporània. En un espai majorment localitzat a Europa i l'Amèrica Llatina pel que fa als estudis sobre el segle XIX, i ampliat a tots els continents —seguint el ritme de l'expansió europea i la mundialització de l'economia, la política i els moviments socials— quan analitza el XX i el XXI. L'abast aclaparador dels seus coneixements de casos d'arreu del món l'ha convertit en un dels més

grans mestres de la síntesi. Perquè la síntesi, la recerca d'allò que en diu universal, és per a ell l'objectiu de la investigació històrica, que mira sempre cap a la comprensió del present. Els seus treballs professionals no s'adrecen només "als especialistes —ens diu textualment—, sinó a tots aquells que desitgin comprendre el món i creguin que la història és important per aconseguir aquest objectiu".

Contra les formulacions catequístiques estalinistes, Hobsbawm ha utilitzat el marxisme com una eina analítica per penetrar en l'extraordinària complexitat del passat i del present i, alhora, com un dels objectes de les seves recerques. Entre aquestes destaca l'estudi, de 1964, que precedeix la primera traducció a l'anglès de les *Formacions econòmiques precapitalistes* de Marx, inèdites fins aleshores a Occident. Des del primer moment els dos textos —el de Marx i el de Hobsbawm— es van convertir en un binomi indestriable, però em fa l'efecte que el del creador del marxisme deu haver tingut molts menys lectors que el pròleg que l'acompanya. Hobsbawm, de fet, no ha deixat de reflexionar mai sobre el marxisme i la seva història, sobre els moviments de lluita emancipadors que ha inspirat o sobre el radicalisme i les revoltes al segle XX. En són una bona mostra els articles aplegats a *Revolucionarios: ensayos contemporáneos* (Nova York 1973, Barcelona 1978) i a *Política para una izquierda racional* (Londres 1989, Barcelona 1993), així com les entrevistes que ha concedit, algunes aparegudes en format de llibre, i la *Historia del marxismo* (Torí 1978-1981, Barcelona 1979-1983), que va impulsar i codirigir, i que va tenir el concurs de prestigiosos intel·lectuals.

Des de la dècada dels seixanta del segle XX, després de l'aparició i traducció a diverses llengües, de *Rebeldes primitivos* (Londres 1959, Barcelona 1968), estudi pioner d'història comparada de les formes primitives de la protesta social en diferents èpoques i llocs, ampliat

més tard amb *Bandidos* (Londres 1969, Barcelona 1976), la fama de Hobsbawm, ben conegut ja en els cercles acadèmics europeus, es va estendre arreu i ha depassat l'àmbit especialitzat per convertir-lo en una figura popular, sobretot en alguns països de l'Amèrica Llatina. D'aleshores ençà, aquest reconeixement no ha fet res més que créixer i li ha valgut múltiples guardons acadèmics i científics —entre els quals més d'una vintena de doctorats *honoris causa*—, així com invitacions a impartir docència a les universitats més prestigioses del món. Les seves obres s'han publicat arreu, traduïdes a innumbrables llengües, i han inspirat i afavorit multitud de recerques de caràcter monogràfic o generalista. Gens sorprenentment, però, Hobsbawm, l'historiador comunista, no ha estat traduït al rus. Els seus treballs no van ser mai coneguts a la Unió Soviètica i ben poc als països socialistes.

Figura clau de l'anomenada *història des de baix*, des de l'inici de la seva carrera ha anat publicant un seguit d'articles —per a mi absolutament magistrals— sempre il·luminadors, sempre avançats als usos i costums historiogràfics de la seva època, aplegats en uns quants volums —*Trabajadores; estudios de historia de la clase obrera* (Londres 1964, Barcelona 1979), *El mundo del trabajo. Estudios históricos sobre la formación y evolución de la clase obrera* (Londres 1984, Barcelona 1987), *Gente poco corriente. Resistencia, rebelión y jazz* (Londres 1998, Barcelona 1999) o l'estudi de les revoltes agràries angleses de l'inici del XIX, escrit en col·laboració amb George Rudé, *Revolución industrial y revuelta agraria. El capitán Swing* (Londres 1969, Madrid 1978)—, en els quals recupera la història de la gent corrent, de les persones que només coneixien a casa seva, al seu barri o als seus pobles, que constitueixen, però, com diu, “la major part del gènere humà” i que amb el seu treball, la seva protesta i la seva lluita han influït decisivament en el curs de la història, sobretot en l'època contemporània. Els mateixos conceptes

d'*història social* o d'*història des de baix* han estat objecte de reflexió per part de l'historiador, que, a més a més, ha estat present en la major part dels debats metodològics i historiogràfics de la segona meitat del segle XX; els de la microhistòria, el retorn de la narració, l'anàlisi del temps present, el revisionisme amb relació al nazisme o la Revolució Francesa, les diferents tendències o escoles historiogràfiques i, en definitiva, els problemes sorgits arran de l'ensorrament dels grans paradigmes interpretatius de la història a les darreres dècades. *Sobre la historia* (Londres 1997, Barcelona 1998) reuneix un bon nombre d'aquestes contribucions, i l'esplèndid *Los ecos de la marselesa* (Londres 1990, Barcelona 1992) mostra com les interpretacions de la història, en aquest cas les que al llarg de dues centúries s'han anat succeint sobre la Revolució Francesa, només es poden llegir i entendre a partir del context històric en el qual sorgeixen.

No conec cap altre historiador que tingui tantes obres de referència obligada en diferents camps d'anàlisi. *Naciones y nacionalismo desde 1780* (Londres 1990, Barcelona 1991), la seva contribució a un dels debats més vius de la historiografia actual, és una referència indiscutible sobre el tema. *Naciones...* és la culminació d'una línia interpretativa que considera les nacions un fenomen històric contemporani, lligat als trencaments provocats per les revolucions liberals i l'eclosió del capitalisme, construïdes pels nacionalistes i per l'acció dels estats liberals. L'impacte de l'obra es va ampliar amb l'aparició d'un altre clàssic, *L'invent de la tradició* (Cambridge 1983, Vic 1988), editat juntament amb Terence Ranger, conjunt d'articles de diversos autors sobre la invenció contemporània de mites nacionalistes, és a dir, de suposades tradicions que diferents comunitats creuen antigues i reconeixen com a definidores de la seva identitat nacional. Des d'aleshores Hobsbawm ha tornat al tema múltiples vegades, convençut que, com ha demostrat la història del

segle XX, hi ha "mites nacionalistes perillosos" i "els historiadors som la primera línia defensiva contra el seu avenç".

De ben segur que la majoria d'aquestes obres de referència estan destinades a entrar en la categoria dels clàssics que, com deia Italo Calvino, s'han de llegir i rellegir perquè sempre hi aprenem coses noves. Això és el que ens passa amb la seva trilogia sobre el segle XIX, el segle dels grans canvis revolucionaris, que s'inicia amb *La era de la revolució, 1789-1848* —publicada el 1962 i traduïda dos anys més tard al castellà amb el títol de *Las revoluciones burguesas*, que es va mantenir durant anys i moltes edicions—, continua amb *La era del capitalisme, 1848-1875* (o *La era del capital*) (Londres 1975, Madrid 1977) i es tanca amb *La era del imperio (1875-1914)* (Londres 1987, Barcelona 1990). La tríada del segle llarg es completa amb la *Historia del siglo XX*, el segle curt —que comença amb l'esclat de la Primera Guerra Mundial el 1914 i acaba amb la desintegració de l'URSS el 1991—, publicada en anglès amb un títol molt més interpretatiu: *Age of extremes* ('Era dels contrastos'), una obra que ha donat a conèixer Hobsbawm entre les generacions nascudes a partir dels anys vuitanta. És difícil trobar una síntesi interpretativa més completa, més complexa i allunyada de maniqueïsmes i, alhora, més polèmica. El segle dels contrastos, el més mortífer de la història, el dels genocidis més grans, és també el de l'assumpció, almenys a Occident, dels drets socials i dels drets polítics per a la majoria, és el de la presència de les dones, també a Occident, i dels negres, el de les avantguardes i el seu ensorrament, el de la revolució cultural i la contracultura. És, en definitiva, el segle dels canvis més profunds de tota la història, que han trasbalsat, ens diu, totes "les normes i les convencions, que fins llavors havien mantingut units els éssers humans en famílies, comunitats i societats". La fi del segle, però, no condueix, com s'ha dit, a la "fi de la història" ni a un "nou ordre

mundial”, sinó, en paraules seves de fa un parell d’anys, a una “agitació tectònica mundial”.

El febrer del 2002, Eric Hobsbawm va acabar la seva autobiografia, *Años interesantes, una vida en el siglo XX*, sàvia lliçó de bon ofici d'historiador, teixida com un canemàs en el qual s'entrecreuen de manera indissoluble els fils de la “vida privada” i els del “món públic”. Ell, que ha estat testimoni dels esdeveniments més grans del segle XX, i que és conscient de la fragilitat de la memòria que no s'acompanya de documents escrits, ens vol fer de guia per orientar-nos en un món que ja no existeix, perquè sap —diu— “com era l'aire que s'hi respirava”. Un món que no tornarà, però que ens cal conèixer, segons ell, amb “distància, no només de les passions, les emocions, les ideologies i les pors [...], sinó també de les temptacions encara més perilloses de la «identitat»”, de qualsevol mena d'identitat —de gènere, de religió, de color de la pell o de nació— que sigui excloent i provinciana. Hobsbawm és el primer interessat a entendre aquest món, a respondre als interrogants que li planteja el present. És per això, perquè en ell no hi ha mai cap mena de retòrica, que els seus escrits tenen tant d'interès. I és per això també que segueix essent un home jove que a *Guerra y paz en el siglo XXI* (Londres 2006, Barcelona 2007) es planteja el problema de les hegemonies, els imperis, la guerra i la pau al tombant del segle, dels nacionalismes, la democràcia i el terrorisme.

Comunista *tory*, escèptic, realista, epítets que ha utilitzat per definir-se ell mateix, sortosament per a nosaltres, la seva vocació no va ser la de l'activista, sinó la de l'intel·lectual que interpreta el temps i els signes del temps i que influeix en el curs dels esdeveniments a través dels seus estudis. La història li ha ensenyat que “el comunisme ha mort”, però no nega que el somni de la Revolució d'Octubre segueix viu en algun racó dins seu. És, però, el somni que fa que es demani si “la humanitat pot viure sense els ideals de llibertat i justícia”. I és el

somni que el porta a recordar-nos, al final de la seva autobiografia, que "la injustícia social ha de seguir sent denunciada i combatuda" perquè "el món no millorarà tot sol".

Cal haver respirat l'aire de la universitat franquista per comprendre què van significar, als anys seixanta i setanta, les primeres traduccions de Christopher Hill o d'Eric Hobsbawm, a les quals es van afegir uns anys més tard les d'Edward P. Thompson. La seva influència en la renovació de la nostra historiografia és immensa. També a Girona, una ciutat petita amb una universitat que, per sort, no domina la ciutat, la petjada de Hobsbawm és inesborrable des de fa molts anys. En primer lloc, per les seves obres. Després, perquè el juny del 1993 va impartir un seminari a la Càtedra Ferrater Mora de Pensament Contemporani, titulat "Un historiador intenta entendre el seu segle". A Catalunya i a Girona generacions senceres d'historiadors i historiadores, grans i joves, el considerem el nostre mestre, ens en sentim deutors i li donem les gràcies.

Per tot plegat, Rectora Magnífica, sol·licito que s'atorgui i es confereixi el grau de doctor *honoris causa* al senyor Eric John Hobsbawm.